

Addysg wleidyddol

Y Pwyllgor Deisebau | 29 Ionawr 2019

Petitions Committee | 29 January 2019

Papur briffio gan y Gwasanaeth Ymchwil:

Rhif y ddeiseb: P-05-861

Teitl y ddeiseb: Gwneud addysg wleidyddol yn elfen orfodol o'r cwricwlwm cenedlaethol newydd.

Testun y ddeiseb: Dylai addysg roi'r sgiliau a'r offer i bobl ifanc a fydd yn sicrhau eu bod yn dod yn ddinasyddion gwerthfawr sy'n ymgysylltu â'r wlad. Er gwaethaf y datblygiadau mawr sydd wedi digwydd yn sgil y cyfryngau cymdeithasol a chylchoedd newyddion cyflym, mae pobl ifanc yn aml yn ystyried gwleidyddiaeth yn bwnc tabŵ, gan ei weld fel mater nad ydyw i'w tebyg hwy.

Rydym yn credu y dylai pobl ifanc adael addysg gyda dealltwriaeth gynhwysfawr o sefydliadau gwleidyddol yn y Deyrnas Unedig. Argymhellodd adroddiad y Gymdeithas Diwygio Etholiadol y dylid addysgu pedair agwedd allweddol mewn ysgolion - y pleidiau, democratiaeth, rôl sefydliadau ac ymgyrchu.

Ar hyn o bryd, mae gan Lywodraeth Cymru gyfle unigryw i arwain y ffordd ar y mater hwn gan ei bod wrthi'n datblygu ei chwricwlwm cenedlaethol cyntaf. Fel un o'i bedwar cysyniad allweddol, nod y cwricwlwm newydd yw creu dinasyddion "moesegol a gwybodus". Felly mae rheswm yn dweud y dylai addysg wleidyddol fod yn rhan hanfodol o hyn.

Mae datblygiad y cwricwlwm hwn yn gyfle unigryw i Lywodraeth Cymru chwyldroi'r ffordd y mae'n addysgu ei phobl ifanc, gan greu'r dinasyddion a fydd yn arweinwyr y dyfodol.

1. Cynnwys y cwricwlwm

Ar hyn o bryd, mae cwricwlwm ysgol Cymru yn rhoi cyfleoedd i bobl ifanc ddeall egwyddorion a system democratiaeth, gan gynnwys sut y gall pobl ifanc ddylanwadu ar y gwaith o wneud penderfyniadau. Yn bennaf, mae ysgolion yn trafod y pynciau hyn trwy addysg bersonol a chymdeithasol (ABCh) ac yn canolbwyntio ar ddatblygu 'Dinasyddiaeth Weithgar', sy'n un o'r pum thema yn [Fframwaith addysg bersonol a chymdeithasol ar gyfer dysgwyr 7 i 19 oed yng Nghymru \(2008\)](#) anstatudol Llywodraeth Cymru.

Mae ABCh yn ofyniad cwricwlwm statudol ac mae'n rhan o'r cwricwlwm sylfaenol ar gyfer pob disgybl cofrestredig mewn ysgolion a gynhelir sydd o oedran ysgol gorfodol. Penaethiaid a'u llywodraethwyr sy'n gyfrifol am benderfynu ar union gynnwys a model cyflwyno rhaglen ABCh yr ysgol, gan weithio gydag awdurdodau lleol a phartneriaid lleol eraill.

O fewn elfen 'Dinasyddiaeth Weithgar' y fframwaith ABCh, dylai dysgwyr 'ddatblygu dealltwriaeth ymarferol o'u hawliau a'r **cysylltiadau rhwng penderfyniadau gwleidyddol a'u bywydau eu hunain**'.

Yng Nghyfnod Allweddol 2, dylid rhoi cyfleoedd i ddysgwyr ddeall '**pwysigrwydd gwneud penderfyniadau mewn modd democrataidd**'. Yng Nghyfnod Allweddol 3, dylid rhoi cyfleoedd i ddysgwyr ddeall:

- egwyddorion democratiaeth yng Nghymru, y DU a'r UE;
- sut y caiff cynrychiolwyr, e.e. Cyngor Ysgol, Fforwm Ieuencid, Y Ddraig Ffyni, Cynghorwyr, Aelodau'r Cynulliad, Aelodau Seneddol, Aelodau Seneddol Ewropeaidd, eu hethol, a deall eu swyddogaethau
- sut y gall pobl ifanc leisio'u barn a dylanwadu ar y broses o wneud penderfyniadau.

Yng Nghyfnod Allweddol 4, dylid rhoi cyfleoedd i ddysgwyr ddeall '**pwysigrwydd cymryd rhan mewn etholiadau democrataidd** a'r cysylltiadau rhwng penderfyniadau gwleidyddol a'u bywydau eu hunain'.

Mae [Deddf Addysg 1996](#) yn ei gwneud yn ofynnol i benaethiaid, cyrff llywodraethu ac awdurdodau lleol **sicrhau bod disgyblion yn cael barn gytbwys os cânt eu haddysgu ynghylch democratiaeth a gwleidyddiaeth**. Mae Adran 406 o Ddeddf Addysg 1996 yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol, cyrff llywodraethu a phenaethiaid i wahardd disgyblion iau rhag dilyn gweithgareddau gwleidyddol pleidiol yn yr ysgol. Mae hefyd yn gwahardd hyrwyddo safbwyntiau gwleidyddol pleidiol wrth addysgu unrhyw bwnc i unrhyw ddisgybl. Lle mae gweithgareddau yn cael eu cynnal i ffwrdd o safle'r ysgol, ni chaniateir i ddisgyblion iau gymryd rhan os ydynt wedi'u trefnu gan unrhyw aelod o staff mewn ysgol neu unrhyw un sy'n gweithredu ar ran yr ysgol.

2. Cwricwlwm Newydd i Gymru (i'w gyflwyno o fis Medi 2022)

Mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda'r proffesiwn addysg i ddatblygu cwricwlwm newydd, yn dilyn adolygiad annibynnol yr Athro Graham Donaldson o drefniadau cwricwlwm ac asesu a'i adroddiad dilynol, [Dyfodol Llwyddiannus](#) (Chwefror 2015).

Mae Llywodraeth Cymru wedi mabwysiadu'r **pedwar diben** canlynol o'r cwricwlwm newydd fel yr argymhellwyd gan yr Athro Donaldson, sef y bydd pob plentyn a pherson ifanc sy'n cwblhau eu haddysg yn:

- Ddysgwyr uchelgeisiol a galluog sydd yn barod i ddysgu drwy gydol eu bywydau.
- Cyfranwyr mentrus, creadigol sydd yn barod i chwarae rhan lawn mewn bywyd a gwaith.

- Dinasyddion gwybodus, moesegol, sydd yn barod i fod yn ddinasyddion o Gymru a'r byd.
- Unigolion iach hyderus sydd yn barod i arwain bywydau llawn fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi mabwysiadu'r **chwe Maes Dysgu a Phrofiad** a argymhellwyd gan yr Athro Donaldson:

- Celfyddydau Mynegiannol
- **Iechyd a Lles**
- **Dyniaethau**
- Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu
- Mathemateg a Rhifedd
- Gwyddoniaeth a Thechnoleg

Bydd y cwricwlwm newydd yn cael ei gyflwyno'n statudol ym mis Medi 2022. Bydd y cwricwlwm newydd yn cael ei gyflwyno i ddechrau mewn ysgolion cynradd a Blwyddyn 7 ym mis Medi 2022, cyn cael ei gyflwyno i flwyddyn 8 ar gyfer 2023, blwyddyn 9 yn 2024, ac yn y blaen wrthi'n garfan symud drwy'r ysgol.

Cyn iddo gael ei gyflwyno'n statudol, bydd y cwricwlwm newydd ar gael i ysgolion adborth yn ôl, profi a mireinio **o fis Ebrill 2019**, cyn i fersiwn derfynol gael ei gyhoeddi y gall ysgolion gael gafael arni o fis Ionawr 2020.

Mae ysgolion arloesi yn cydweithio â Llywodraeth Cymru, consortia addysg rhanbarthol ac arbenigwyr a chynghorwyr drwy **chwe Gweithgor** – un ar gyfer pob un o'r Meysydd Dysgu a Phrofiad newydd. Mae'r grwpiau hyn wedi llunio **datganiadau 'Beth sy'n Bwysig?'** yn nodi'r syniadau diweddaraf ar gynnwys y cwricwlwm a phynciau allweddol.

Yn eu [datganiad 'Beth sy'n Bwysig?'](#), a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr 2017, nododd y Gweithgor Meysydd Dysgu a Phrofiad Dyniaethau y canlynol ymysg y dibenion ar gyfer maes hwn o'r cwricwlwm:

Drwy ddeall a pharchu gwahanol gredoau a **deall sut i arfer eu hawliau a'u cyfrifoldebau democrataidd**, bydd disgyblion yn dod yn ddinasyddion moesegol, hyddysg.

Drwy **arddel barn bersonol** am faterion yn ymwneud â ffydd, ysbrydolrwydd, cynaliadwyedd a chynhwysiant cymdeithasol byddant yn dod yn unigolion iach, hyderus, sy'n barod i fyw bywydau boddhaus fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Mae datganiad y grŵp hefyd yn cynnig:

Bydd disgyblion yn:

- deall cysyniadau hanesyddol, daearyddol, **gwleidyddol**, economaidd, crefyddol a chymdeithasol.
- archwilio eu hamgylchedd er mwyn datblygu eu hymdeimlad o le a lles ymhellach.

- cymryd rhan mewn profiadau dysgu am hawliau, gwerthoedd, moeseg, credoau, crefydd, athroniaeth ac ysbrydolrwydd.
- ystyried, archwilio a **gwneud dewisiadau hyddysg** ynghylch cynaliadwyedd a'r effaith ar eu gweithredoedd.
- gwneud cyfraniad cadarnhaol at eu cymuned ac ymgysylltu â materion lleol, cenedlaethol a rhyngwladol ar lefel gritigol er mwyn dod yn ddinesydd cyfrifol yng Nghymru a thu hwnt.

3. Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol

Roedd adroddiad y Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol, [Senedd sy'n gweithio i Gymru](#) (Tachwedd 2017), mewn cysylltiad â gostwng yr oedran pleidleisio, yn dweud i sicrhau y caiff pobl ifanc eu hannog a'u cefnogi i arfer eu hawl i bleidleisio, dylai unrhyw ostyngiad yn yr oedran pleidleisio gael ei gyflwyno law yn llaw ag addysg briodol, effeithiol ac amhleidiol ym maes gwleidyddiaeth a dinasyddiaeth. Argymhellodd y Panel:

- Rhaid i'r addysg ddinasyddiaeth a ddarperir i gyd-fynd ag unrhyw ostyngiad yn yr oedran pleidleisio:
- Gydnabod yr amrywiaeth o leoliadau lle caiff pobl ifanc 16 ac 17 oed addysg a hyfforddiant, er mwyn sicrhau bod y rhai y tu allan i leoliadau ysgol traddodiadol hefyd yn cael eu cefnogi a'u hannog i fwrw'u pleidlais;
 - Mynd ymhellach na dim ond amlinellu'r strwythurau democrataidd a'r prosesau ffurfiol, er mwyn ennyn diddordeb a hysbysu pobl ifanc am y materion sy'n bwysig iddynt;
 - Sicrhau bod pobl ifanc yn cael cyfleoedd i ddysgu am yr amrywiaeth lawn o safbwyntiau gwleidyddol mewn ffordd amhleidiol;
 - Cael ei darparu gan athrawon ac addysgwyr sydd wedi cael hyfforddiant o ansawdd uchel eu hunain er mwyn sicrhau bod yr addysg ddinasyddiaeth yn cael ei chymryd o ddifrif, ac i osgoi rhagfarn wleidyddol a'r canfyddiad o ragfarn wleidyddol;
 - Cael ei hadolygu ar ôl cyfnod addas i sicrhau bod ei dyluniad a'r modd y caiff ei chyflawni yn bodloni'r amcanion.

Mae'r Gweinidog Addysg yn nodi yn ei llythyr at y Pwyllgor ei bod wedi cyfarfod ag Ysgrifennydd y Cabinet dros Lywodraeth Leol a Gwasanaethau Cyhoeddus ar y pryd, Alun Davies, a Llywydd y Cynulliad Cenedlaethol, i drafod sut i gefnogi'r Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau Drafft sy'n bwriadu gostwng yr oedran pleidleisio mewn etholiadau llywodraeth leol i 16, ac argymhelliad y Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol. Dywedodd y bydd yn gwneud datganiad ar hyn 'yn y flwyddyn newydd' (2019).

4. Y Gymdeithas Diwygio Etholiadol, 'Clywed Ein Lleisiau'

Cydlynodd Cymdeithas Diwygio Etholiadol Cymru brosiect o'r enw [Clywed Ein Lleisiau](#) yn 2018. Roedd wedi gofyn am farn bron i 200 o bobl ifanc ar addysg wleidyddiaeth. Cafodd rhestr o saith cynnig ei chyflwyno i'r Gweinidog Addysg ym mis Tachwedd 2018, sef:

- Gwersi statudol ar hanfodion democratiaeth;

- Pecyn cymorth annibynnol i helpu athrawon i gyflwyno'r sesiynau hyn mewn ffordd ddiddorol a heb fod yn bleidiol;
- Yr angen am amser i drafod a dadlau materion cyfoes yn ystod y diwrnod ysgol;
- Cysylltiad agosach rhwng ysgolion a gwleidyddion etholedig;
- Etholiad cenedlaethol ffug, sy'n rhedeg ar yr un pryd ag etholiadau'r Cynulliad, lle byddai pobl ifanc yn gallu 'ymarfer' pleidleisio a thrafod eu hymgeiswyr lleol;
- Yr angen i addysgu gwersi bywyd 'go iawn' fel talu biliau, cofrestru i bleidleisio a gwybodaeth am drethi;
- Adnodd ar-lein ar gael yn ystod yr etholiad i roi gwell dealltwriaeth o'r ymgeiswyr sy'n sefyll.

Dywedodd y Gweinidog yn ei llythyr i'r Pwyllgor y byddai'n ymateb yn ffurfiol 'yn gynnar yn y flwyddyn newydd'.

5. Deiseb yn y Pedwerydd Cynulliad

Ym mis Tachwedd 2013, trafododd y Pwyllgor Deisebau ddeiseb **yn galw am wneud gwyddor gwleidyddiaeth yn rhan orfodol o addysg** ([P-04-516](#)) fel rhan o'r cwricwlwm mewn ysgolion. Gofynnodd y Pwyllgor am farn y Gweinidog Addysg a Sgiliau a ymatebodd (Ionawr 2014) yn gosod y sefyllfa bresennol a bod y cwricwlwm am gael ei adolygu. [Ysgrifennodd y Gweinidog at y Pwyllgor eto ym mis Mawrth 2014](#) yn nodi sut caiff gwleidyddiaeth ei chyflwyno drwy Fagloriaeth Cymru bryd hynny. Yn dilyn cyhoeddi Adroddiad yr Athro Donaldson, ysgrifennodd y Gweinidog Addysg a Sgiliau at y Pwyllgor yn nodi'r ffyrdd y bydd rhanddeiliaid yn gallu cyfrannu at y gwaith o ddatblygu'r cwricwlwm newydd, a chafodd y ddeiseb ei chau ar 13 Medi 2016.

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y papur briffio hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r papurau briffio hyn yn cael eu diweddarau o reidrwydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.